

Кирикилиця В. В.

асистент кафедри іноземних мов

природничо-математичних спеціальностей

Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Вибір і використання словників в умовах європейської багатомовності

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов

природничо-математичних спеціальностей

Волинського національного університету імені Лесі Українки

У статті розглядається питання важливості словників для ефективного вивчення мов та їх подальшого використання в багатомовному європейському просторі, подається поділ словників на основні категорії та висловлюються рекомендації щодо вибору потрібного словника серед великої пропозиції на книжковому ринку. Проаналізований матеріал вказує на необхідність правильного вибору словників, які б задовольняли різноманітні потреби користувачів.

Ключові слова: багатомовність, різномовність, Рада Європи, одномовний словник, двомовний словник, довідник, універсальний словник, спеціальний словник, мультимедійний словник

Kyrykylitsia V. V.

Dictionaries Choice and Usage in the European Multilingualism Conditions

The article is dedicated to the subject of dictionaries importance for effective learning of languages and their further usage in the multilingual European community, it presents dictionaries division into main categories and makes recommendations for a choice of the necessary dictionary among the variety of dictionaries available on the book market. Examined material stresses the necessity of the correct dictionaries choice which would satisfy the different needs of users.

Key words: multilingualism, linguistic diversity, Council of Europe, monolingual dictionary, bilingual dictionary, reference, general dictionary, specialized dictionary, CD-ROM dictionary

Постановка наукової проблеми та її значення. Забезпечення глибокими знаннями й практичними вміннями під час оволодіння мовами неможливе без використання словників. Словники є основою системної організації лексики, тому їх вважають центральним ядром під час навчання мов. Серед великої кількості різних видів і типів словників, які традиційно використовуються під час вивчення рідної та іноземних мов, важливо вибрати саме той словник, який би оптимально забезпечив засвоєння знань, формування умінь і навичок за мінімальних затрат зусиль і часу на певному етапі навчання. Окремі висновки по цьому питанню вимагають більш ґрунтовного дослідження і перегляду із усвідомленням того великого значення, яке відіграють словники у вивченні мови і розширенню кругозору людини.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Питанню застосування словників присвячено ряд наукових досліджень, які показують, що дуже багато зроблено по проблемі визначення важливості використання словників, поділу їх на різні види і типи, встановленню взаємозв'язку лексикографії з іншими дисциплінами. Це, зокрема, знайшло відображення в працях відомих лінгвістів і лексикографів (А. А. Москаленко, В. В. Виноградов, С. І. Головащук, Л. С. Паламарчук, Б. Шуневич, А. Кохан, І. М. Гетьман, А. Івченко, В. А. Широков) . Як свідчать дані, на сучасному етапі вивчення іноземних мов, окрім традиційних книжкових варіантів словників, дедалі ширшого застосування набувають їх електронні відповідники. Це питання піднімається в дослідженнях ряду авторів (М. Левицький, Т.Букреева, О. Лукаш, Л. Полюга, Д. Хармер).

Мета та завдання статті. Метою статті є показати існуючий досвід у справі застосування словників під час вивчення мов. У цій статті ми спробуємо дослідити питання важливості використання словників різних категорій. Тільки ретельний аналіз усіх досліджень по цьому питанню дасть можливість окреслити поради щодо правильного вибору словників і розробити конкретні плани для їх реалізації.

Вибір і використання словників в умовах європейської багатомовності.

Політичний курс України, спрямований на поглиблення економічних зв'язків та початок інтеграційних процесів з країнами Європейського Союзу передбачає підвищення рівня володіння іноземними мовами громадянами нашої країни. Кожна людина усвідомлює важливість вивчення іноземних мов, знання яких дозволяє користуватися світовим потоком інформації, пізнавати культуру інших народів, вчить толерантності і поповнює загальними знаннями про світ.

Незважаючи на те, що засобом комунікації, який найчастіше використовується в європейському просторі, є англійська мова, європейська багатомовність заохочує до вивчення великої кількості мов для подолання бар'єрів у комунікації між людьми. Тому важливо, щоб молоде покоління вивчало різні мови охоче і ефективно, аби в майбутньому могло легко спілкуватися і бути рівноправним партнером в міжнародних контактах.

Рада з культурного співробітництва Ради Європи (Council for Cultural Co-operation of Council of Europe), а також Комітет з освіти (Committee for Education), який входить до її складу, і його секція сучасних мов (Modern Languages Section) пропагують на всіх етапах вивчення іноземних мов впроваджувати такі методи і дидактичні матеріали, які б найкраще відповідали індивідуальним потребам різних груп та окремих осіб, а також розвивали самостійність мислення, оцінки і дій в поєднанні з умінням відповідального функціонування в громадському житті. В світлі вище поставлених цілей Комітет Міністрів Ради Європи підкреслив «політичну вагу інтенсифікації мовної освіти з метою пропагування різномовності в європейському контексті» [2,15].

В останні роки в підході до мовної освіти, основою якого є праці Ради Європи, особливого значення отримало поняття різномовності. Воно відрізняється від поняття багатомовності, яке означає знання декількох мов окремою людиною або співіснування різних мов, що використовуються даним

суспільством. Багатомовність може бути результатом різноманітної мовної пропозиції даного навчального закладу або даної системи освіти, може проявлятися в заохоченні до вивчення більше ніж однієї іноземної мови, може бути також проявом обмеження домінуючої позиції англійської мови в міжнародній комунікації. Поняття різномовності сягає далі, вказуючи на факт, що чергове здобуття мовного і культурного досвіду індивідуальної людини, починаючи від мови родинного дому і оточення, і поступово переходячи до пізнання мов інших народів (незалежно від того, чи це навчання в навчальному закладі, чи пізнання в безпосередньому контакті), не є нагромадженням у вигляді окремих модулів, а складає єдину цілісну комунікативну компетенцію, в якій весь здобутий досвід і знання мови взаємно переплітаються і впливають одне на одного.

Традиційно при вивченні іноземних мов використовуються словники як джерела інформації. Директор Українського мовно-інформаційного фонду, член-кореспондент НАН України Володимир Широков зазначає: «Серед книжкового надбання кожної культурної нації особливе місце займають словники, які є свідомством духовного потенціалу народу та багатства і можливостей його мови. Всі великі модерні нації мають великі словники, які фактично є національним надбанням» [9]. Словники є не тільки довідниками, які допомагають знайти значення потрібного слова, але й навчальними посібниками, які дозволяють розвинути творчі здібності тих, хто навчається, і полегшити засвоєння лексичного матеріалу.

В залежності від формату і призначення словники поділяють на три основні категорії: універсальні, спеціальні (або тематичні) та мультимедійні (або електронні). Хоча деякі словники, як, наприклад, *Idioms, Collocations* чи *Phrasal verbs*, можна знайти як серед словників універсальних, так і серед словників тематичних [7,22].

Універсальні словники містять детальну інформацію про слова і розглядають конкретне слово в одному чи в кількох аспектах. Їх

рекомендують користувачам, які хочуть здобути загальні мовні навички і спілкуватися на загально-освітньому рівні.

Спеціальні або тематичні словники призначені для певної категорії користувачів, які вже мають елементарні знання потрібної їм мови і мають чітко визначену мету навчання. «Тематичний словник є словником активного типу, в який включено комунікативний матеріал. Тематичне групування дає можливість вивчати лексику системою, що сприяє її кращому запам'ятовуванню... Тематичний принцип класифікації матеріалу найбільш зручний і доцільний для комплексного вивчення різних рівнів лексичної системи даної мови»[4,275-279].

Надзвичайна динамічність розвитку науки, техніки, технологій, притаманна нашому часу, призвела до створення мультимедійних або електронних словників, які певним чином є «систематизованою лексичною інформацією, що зберігається в пам'яті комп'ютера, а також комплексом програм для обробки цієї інформації і показу її на екрані. Електронний навчальний словник поєднує в собі функції пошуку потрібної інформації, демонстрації мовних закономірностей і можливості засвоєння навчального матеріалу за допомогою спеціальної системи вправ» [1,23]. В останні роки електронні словники отримали декілька різновидів: Internet, CD-ROM і DVD словники.[3,171]

Словники даних категорій можуть бути одномовними, двомовними або багатомовними. Серед одномовних словників найважливішим типом є словник тлумачний. В ньому засобами рідної мови розкривається (витлумачується) значення слова, характеризуються його граматичні й стилістичні властивості, подаються типові словосполучення (речення) і фразеологічні звороти та наводяться зразки вживання слова у кожному у відповідному значенні.

Проте найбільшої ваги набувають двомовні словники, хоч є і багатомовні. Двомовні словники - словники перекладні. Конкретне завдання

двомовного словника – бути посібником при перекладі, а також правописним та акцентологічним довідником. Двомовний словник має допомагати також у справі вивчення мов, їх братнього взаємозв'язку, сприяти подальшому розвитку літературної мови. Двомовні словники, в тому числі словники нових термінів, необхідні для перекладання, і, відповідно, більш широкого використання зарубіжної фахової літератури, а також для покращення контактів між фахівцями різних країн.

Якщо в попередні роки багатомовні перекладні словники були нечисленними, то за останні десять років подання термінів-відповідників трьома й більше мовами стало характерною рисою термінологічної лексикографії. Серед багатомовних словників найпоширенішу групу становлять тримовні, в яких до українських і російських рядів додано здебільшого англійський, рідше німецький, французький, латинський або польський. У тримовних медичних словниках до українського і латинського рядів наведено англійські або російські відповідники.

Особи, які серйозно зацікавились вивченням іноземної мови, повинні мати декілька словників. Причин є багато – важко уявити собі людину, яка всюди носить із собою словник завбільшки з цеглу, коли існують набагато зручніші для носіння примірники. З іншої сторони, потрібно визнати, що навіть найбільші за розміром словники інколи не містять виразів, які можна знайти в кишеньковому словнику маловідомого видавництва. Але в той же час, невеликий словник з такою великою кількістю слів не може мати достатньої кількості прикладів і коментаріїв щодо їх уживання.

Отже, вибір словника буде залежати від того, чи потрібний нам словник, який би був постійно з нами, чи словник, який буде включати слова, які рідко використовуються, чи відразу научить нас, як нові слова вживати. Наприклад, для тих, хто навчає, і тих, хто вивчає англійську мову, добрим вибором буде Oxford Wordpower Dictionary [6] чи Longman Dictionary of Contemporary English

[5]. Ці одномовні словники подають інформацію зрозумілим способом для тих, хто має закладені основи іноземної мови, і може зрозуміти значення слова за допомогою поданих дефініцій або ілюстрацій.

Добре мати словник двохмовний або трьохмовний перекладний, який не тільки зробить переклад потрібного нам слова, а й подасть кілька його значень і прикладів уживання.

Вибираючи словник, потрібно перевірити, чи вміщає він похідні від ключового слова вирази, чи передбачає всі значення потрібного нам слова, чи подає вирази, які недавно з'явилися в обох мовах, наприклад, в галузі інтернетних технологій або засобів масової інформації.

Говорячи про правильні дефініції, часто словник, будучи творінням багаторічним, подає давнє визначення значення слова, а не те, яке недавно з'явилося у мові. Якщо нам потрібен словник універсальний, варто перевірити, чи володіє він багатим словниковим запасом з різних сфер.

Важливим моментом під час пошуку потрібного словника є його вартість, адже часто із-за ціни словники недоступні тим, кому потрібно з ними працювати. Тому вибір робиться на словники, які набагато дешевші.

Відомий лексикограф, автор найбільшого в історії «Українсько-польського словника», Анатолій Івченко стверджує, «що кожен словник має бути передусім якісним, а потім уже будь-яким іншим. В Україні існує пристрасть до великих словників: думають – чим словник більший, тим краще. Типовий словник для масового користувача в Європі розрахований на 30-40 тисяч слів – саме стільки становить словниковий запас людини з вищою освітою. То для чого їй словник на 150 тисяч слів? Великі словники потрібні письменникам, філологам, журналістам. А нашій державі, як, може, жодній іншій, нині потрібно якомога більше якісних словників середнього типу. Люди часто орієнтуються на показники суто формальні, скажімо, на гриф: “Рекомендовано Міністерством освіти України для вищих навчальних і середніх закладів”, хоча такий гриф у наших реаліях ні

про що не свідчить. Як авторові мені важко сказати, на що орієнтуватися. Бо, як правило, через те, що в нас немає ні реномованих видавництв, ні брендів сучасних імен, вибір хорошого словника – завжди лотерея, яка залежить хіба від талану». [8]

Незважаючи на існуючу різноманітність словників, багато людей все ще знаходяться у пошуку потрібного їм словника. Вибір доброго словника не є легкою справою, оскільки книжковий ринок пропонує величезну кількість словників різних типів. Важливо не просто придбати який-небудь словник, а відкрити саме такий, який найбільше б відповідав потребам користувача і став його улюбленим, аж до зачитання, тим більше, що ним будуть користуватися наступні покоління.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Досліджуючи та аналізуючи існуючі матеріали по питанню важливості застосування словників, можна зробити висновок, що потреба в словниках різних видів і типів зростає, особливо на сучасному етапі розвитку України, коли розпочався інтеграційний процес з країнами Європейського Союзу. Одним із актуальних питань є правильний підбір словників, які, відображаючи усі нові процеси суспільного життя, могли б задовольнити потреби різноманітних користувачів. Натомість в Україні неможливо придбати великих за обсягом словників найпоширеніших європейських мов: італійсько-українських, іспансько-українських, німецько-українських, французько-українських. Словників багатьох європейських мов, як, наприклад, шведська, фінська, нідерландська, португальська, грецька, сербська, македонська, хорватська, в Україні досі не видано. Правда, є й позитивні тенденції. Значно зріс попит на одномовні тлумачні словники. Поява кожного нового словника будь-якого виду - це значна подія у справі книговидавництва. Тому, незважаючи на велику кількість вже існуючих словників, розповсюдження словників різного формату є перспективним напрямком роботи. Недостатньо лише порекомендувати словник, важливо навчити ним користуватися. Незважаючи на гігантські досягнення, зроблені в словниковому проектуванні за

останні роки – включаючи велику кількість мультимедійних словників – надмірний вміст інформації може відштовхнути користувачів від їх придбання. Для того, щоб уникнути цієї проблеми, укладачі словників і викладачі повинні цілеспрямовано і послідовно вчити вмінню правильно користуватись словниками, щоб користувачі пересвідчилися в перевагах такого використання і змогли скористатись словником не тільки для пошуку значення слова, а й для отримання іншої потрібної інформації, як, наприклад, граматики, вимова, наголос, вживання в реченні, а також дефініції, аббревіатури, британські та американські версії одного й того самого виразу.

Список використаної літератури та Інтернет-ресурсів:

1. Букреева Т.В., Лукаш Е.Н. Принципы построения электронного учебного словаря французского языка. Иностранные языки в школе. М., «Просвещение», №3, 1990. – с. 23-28.
2. Council of Europe: D. Coste, B. North, J. Sheils, J. Trim. Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocnianie. Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli. Warszawa, 2003.-221s.
3. J. Harmer. The Practice of English Language Teaching. Third edition. Completely revised and updated. Longman. 2004. –370p.
4. Коцюк Л. М. Лінгвістичні та лексикографічні прийоми створення термінологічних автоматичних словників. Наукові записки. Національний університет «Острозька академія». Серія «Філологічна», випуск 6, Острог, 2006.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. New edition. Pearson Education Limited. 2003. – 1950 p.
6. Oxford Wordpower Dictionary. New 3rd edition. Oxford University Press. 2006.- 823p.
7. Raport Słowniki 2003. The Teacher. WsiP, Warszawa, №10, 2003.- s 22-38.
8. Розмова з А. Івченком. В Україні вибір хорошого словника – лотерея. www.ukraine-poland.com, 11.09.07.

9. Широков В. А.. Всеукраїнський лінгвістичний діалог у контексті теорії лексикографічних систем. Мовознавство. №6, 2003.

Адреса для листування: 43024 Луцьк, пр. Відродження 47 / 64

Контактні телефони: дом. 8-0332-71-69-13, моб. 80678596527

Заявка

на участь у міжнародній науковій конференції на тему: «Взаємодія етнічних і планованих мов у контексті європейської інтеграції»

Прізвище - Кирикилиця

Ім'я - Валентина

Посада – асистент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей

Учене звання - ----

Місце роботи – Волинський національний університет імені Лесі Українки

Тема доповіді - Вибір і використання словників в умовах європейської багатомовності

Якою мовою виступатимете - українською

Якими іноземними мовами володієте – українською, російською, англійською,
польською

Домашня адреса – 43024 Луцьк, пр. Відродження 47 / 64

Контактні телефони – дом. 8-0332-71-69-13, моб. 80678596527

E-mail – valentyna@lt.ukrtel.net

Потреба в житлі – ---